

СУЧАСНИЙ СТАН САМОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬСТВОМ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

Визначальне значення щодо необхідності забезпечення першочергових потреб людини в харчових продуктах для підтримки нормальної життєдіяльності населення належить продовольчому ринку, стратегічним вектором розвитку якого є забезпечення продовольчої безпеки держави. Оцінка рівня продовольчої безпеки передбачає аналіз стану самозабезпечення продовольством. На думку більшості дослідників перевищення критичної частки імпорту в структурі продовольчого споживання може призвести до не прогнозованих наслідків та звуження відтворювальних можливостей галузі.

Вивченню проблем, пов'язаних із забезпеченням продовольчої безпеки, оцінкою її рівня та прогнозування, присвячено велику кількість наукових праць вітчизняних вчених-економістів. Питання формування системи продовольчої безпеки України, оцінка її сучасного стану та актуальні питання сьогодення висвітлено в працях Вараксіної О., Гринишина В., Дем'янюк О., Зеліско Н., Кірєєвої Е., Княженко І., Нагорнюк О., Нехамкіна М., Павловської І., Палапи Н., Трошкіна С., Шевченко О. та багатьох інших.

Метою дослідження є оцінка сучасного стану самозабезпечення України продовольством та обґрунтування відповідних висновків щодо подальшого забезпечення необхідного рівня продовольчої безпеки держави.

В умовах глобальних змін у світовому економічному просторі посилюється значення необхідності забезпечення економічної безпеки держави. В її структурі поряд з енергетичною, виробничою, транспортною, зовнішньоекономічною, фінансовою, інвестиційною та соціальною, значне

місце відводиться продовольчій безпеці, одним з оціночних критеріїв якої є продовольча незалежність.

Критерій продовольчої незалежності являє собою частку продовольчого імпорту в загальному обсязі продовольчого споживання або частку продукції вітчизняного виробництва в забезпеченні галузей АПК основними виробничими ресурсами. На думку багатьох закордонних дослідників та відповідно до світової практики, загроза продовольчій незалежності виникає у випадку, коли імпорт або імпортна квота перевищує 20–30%. В іншому випадку ситуацію щодо цього оціночного критерію можна вважати задовільною. Проте, з нашої точки зору, такий підхід є дещо обмеженим, оскільки не враховує ситуацію щодо критерію достатності продовольчого споживання.

Рівень самозабезпеченості в Україні основними видами продовольства протягом 2018–2020 рр. представлено в табл. 1.

Таблиця 1.

Рівень самозабезпеченості основними видами продовольства у 2018–2020 рр., %

Види продуктів	Роки			2020 р. (+/-) порівняно з	
	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2018 р.	2019 р.
Зерно	319,2	341,3	323,3	+ 4,1	- 18,0
М'ясо та м'ясні продукти	105,0	110,2	110,1	+ 5,1	- 0,1
Молоко та молочні продукти	107,5	103,1	99,1	- 8,4	- 4,0
Яйця	123,9	125,9	125,0	+ 1,1	- 0,9
Картопля	101,5	100,0	100,1	- 1,4	+ 0,1
Плоди, ягоди, виноград	91,3	78,1	75,9	- 15,4	- 2,2
Овочі та продовольчі баштанні	103,4	104,0	104,6	+ 1,2	+ 0,6

* Розраховано авторами за даними [1, с.40; 2, с.43; 3, с.41].

Дані табл. 1. свідчать про те, що практично за всіма основними видами продуктів ситуація щодо самозабезпеченості у 2020 р. не є загрозливою. Зокрема, за цей період рівень самозабезпечення по зерну складає 323,3%, м'ясу і м'ясним продуктам – 110,1%, яйцям – 125,0%, картоплі – 100,1%, овочам та продовольчим баштанним – 104,6%. Рівень самозабезпечення по молоку та молочним продуктам наближений до норми і складає 99,1%. Дещо гірша ситуація спостерігається стосовно плодів, ягід та винограду (75,9%). Проте ситуацію за цими видами продукції можна вважати не дуже критичною,

оскільки значна частина фруктів, попит населення на які впродовж останніх років підвищується, не вирощується в Україні (банани, ківі, мандарини, апельсини, гранати тощо), що передбачає збільшення імпорту цієї продукції для насичення ринку та забезпечення різноманітності вибору.

Якщо аналізувати досягнутий рівень самозабезпеченості за основними видами продовольства у 2020 р. порівняно з 2018 р., зазначимо, що за низкою харчових продуктів ситуація покращилася, зокрема зерно (+4,1%), м'ясо та м'ясні продукти (+5,1%), яйця (+1,1%), овочі та продовольчі баштанні (+1,2%). Проте у 2020 р. в порівнянні з попереднім роком практично за всіма видами продукції ситуація погіршилася, за виключенням картоплі (+0,1%) та овочів та продовольчих баштанних (+0,6%).

Отже, динаміка показників рівня самозабезпечення протягом 2018–2020 рр. в цілому свідчить про задовільні тенденції на сучасному етапі розвитку продовольчого ринку. Практично за всіма видами продукції ситуація впродовж зазначеного періоду суттєво не змінилась. Характеризується стабільністю з незначними відхиленнями ситуація стосовно м'яса і м'ясних продуктів; яєць; картоплі; овочів та продовольчими баштанними. Проте ситуація в молочному скотарстві щодо зниження поголів'я великої рогатої худоби, зменшення фермерських господарств та зниження якості молока, яке надходить на переробні підприємства, не призведе протягом найближчих років до зростання обсягів виробництва цієї продукції вітчизняними товаровиробниками, а відповідно й не сприятиме підвищенню рівня самозабезпечення відносно цієї продукції.

Протягом цих років рівень самозабезпеченості зерном залишається на рівні, що перевищує внутрішні потреби в 3 рази. Тому саме зерно залишається тим продуктом, за рахунок якого Україна може розраховувати на стабільні значні валютні надходження. Проте широкомасштабна російська агресія, безумовно, внесе значні корективи щодо вирощування цієї культури в найближчій перспективі в бік суттєвого скорочення обсягів її виробництва, а відповідно й рівня самозабезпечення.

Оскільки для нормальної життєдіяльності населення, підтримання його здоров'я на рівні, який би забезпечував нормальну працездатність, збалансованості харчування стосовно споживання високо- та низькокалорійних харчових продуктів, Україна буде прагнути до досягнення раціональних норм споживання, необхідно висловити певні застереження. Зважаючи на те, що для досягнення раціональних норм харчування за такими продуктами як м'ясо, риба, молоко, плоди, ягоди та виноград необхідно значно збільшувати обсяги споживання (в середньому на 30–35%), в найближчій перспективі Україна може стикнутися з проблемою значного підвищення обсягів виробництва цієї продукції. Для цього в державі немає ані наявних реальних резервів (оскільки рівень самозабезпечення є досить незначним, крім зерна), ані можливостей подальшого нарощування виробництва власної продукції через обмеженість сировинної бази.

Тому з точки зору автора, ситуацію щодо сучасного рівня самозабезпечення не можна вважати задовільною, оскільки в Україні спостерігається значний дефіцит споживання основних видів харчових продуктів, а подальше його зменшення в найближчій перспективі не вдасться забезпечити за рахунок власних можливостей. Безумовно, зараз можна говорити про сучасні тенденції зниження чисельності населення через війну (військові втрати, міграція населення за кордон та ризик неповернення частини населення до України). Проте закінчення війни та післявоєнне відновлення держави, а також окреслений рух України до європейської спільноти змусить вирішувати ці завдання в найближчій перспективі.

Список використаних джерел

1. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України 2020 р. Статистичний збірник. К.: Держстат України, 2021. 57 с.
2. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України 2019 р. Статистичний збірник. К.: Держстат України, 2020. 60 с.
3. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України 2018 р. Статистичний збірник. К.: Держстат України, 2019. 58 с.